

Võim ja üksindus

KADRI MEREMAA

20. jaanuaril etendus sel hooajal viimast korda Giuseppe Verdi ooper "Don Carlo", mille Estonia Teatris lavastas Neeme Kuningas ja mille lavaeesriie avanes alates 28. oktoobrist 1994 kokku kolmteist korda. Ühe suure ooperi lavale tulles ei osata täpselt määrata selle lavaelu pikkust. Publiku huvi võib teha äraarvamatuid pöördeid, pealegi elame arvestuslikus plaanimajanduses, kus vastupidiselt vahendajatele ja muidu sahkerdajatele tuleb kunstnikul end ise ära elatada. "Don Carlo" tuli teatri repertuaari vajalikul hetkel, sest nii suurt eetilist kriisi, kui on praegu, ei osanud me 1988. aastal üksteisel käest kinni hoides ette näha. Ja "Don Carlo" tuleb sügishooajal jälle lavale tagasi: pärast seda, kui maestro Carlo Felice Cillario talle veidi taaskohendust teeb. Lavastaja Neeme Kuningas on öelnud, et kui teatrisaali 600 vaatajast vaid paargi oma hingekeeltelt tolmuga saab, liigume paremuse poole...

GIUSEPPE VERDI OOPERID

on ikka sündinud Itaalia maale ja rahvale vajalikul hetkel, neis on ajastu vaimu ning võimukoridoride mõrkjat hõngu ja purpurset värvi. Vastupidiselt meie võimulepürgijatele, kel tuleb jutuga sillutada oma troonitee, seal olles kiiresti koraldada oma eluolu ja rahakoti suurst ning seejärel värisedes mõelda, mis küll hiljem saab, – on kuningate tee teine. Nad on kuningad juba sündides. Võim tähendab neile midagi loomulikku, elu juurde kuuluvat. Kuid maid ja rahvaid valitsedes võivad nad hingeliselt siiski üksinduses olla, sest ka seadusjärgsel troonil on omad reeglid.

Hispaania impeeriumi kujunemine, mis algas Kastiliia ja Aragoni kuningriigi ühinemisest Isabel I ja Ferdinand II vahel, on üks suuremaid

"Don Carlo" tegijad ütlevad taaskohtumiseni sügisel.

Harri Rospu ja Gunnar Vaidi fotod

keisriks valimisega (mis lubas kontrollida Saksamaad, Hispaaniat, Madalmaid ja osaliselt Itaaliat – nii et kui riigi ühes otsas päike loojus, siis teises tõusis) laseb eeldada, et kui küsimus on võimuse ning dünastias, ei saa hingesugulusest või armastusest eriti juttu olla. Keisrilossis võisidki koos elada ja järglasi sünnitada hingeliselt võõrad inimesed, kes oma maist missiooni täites ehk vaid vaimusilmas tunnetasid kord igaviku kaudu avanevat pääseteed armastatu juurde. Läbi võimu ja üksinduselabürindi tehti valikuid kaduvate ja kadumatu aarete laekas. Üks selliseid on ka Don Carlose lugu Friedrich Schilleri draamas. Inimesed, kes

et nende kaaslaseks on tõenäoliselt ÜKSINDUS. Selles partnerluses tuleb teha olulisi isiklikke ning üliolulisi riiklikke, maid ja rahvaid puudutavaid otsuseid. Üksinduseotustest on sündinud maailma rahvaste ajalugu. Ajalugu jätab julmtõeselt alles otsustajate oskuse elada. Kõik põimub, kõik on seoses – tulenev, järelduv. Selles ahelas justkui polegi peateemat; on palju olulisi täiendteid – Don Carlo, Elisabetta di Valois, printsess Eboli, Hispaania kuningas Filippo II, Rodrigo, pime rauk – suurinkviisitor... ja neil täiendteedel elab igäiks oma kordumatu elu.

Niisiis olgem tänulikud, et Estonia

praegusel hetkel on väga palju ruumi.

DON CARLO

idee pärineb dirigent Arvo Volmerilt, kes selle valikuga oskas väga hästi ära kasutada teatri võimalusi. Kaasa teevad parimad: Mare Jõgeva, Leili Tammel, Teo Maiste, Mati Palm, Tarmo Sild, Vello Jürna, Väino Puura, Uno Kreen jpt. Külalissolistide on olnud Itaaliast, Leedust ja Lätist. Kõik nad on kaasa toonud uusi nüansse ja mõjutanud etenduse rütmi. Neljandas pildis, ketserite hukkamissteenesis, on laval (koos orkestriga orkestri augus) üle 200 inimese. See näitab lavaprotsessi keerukust, millesse on tarvis sisse

jamõtte läbinud oopereid, mis lavale iial ei jõudnudki. Aga "Don Carlo" puhul paelus mind erilisel Verdi AUS MUUSIKA!

Ooperi kavalehele ongi lavastaja Neeme Kuningas kirjutanud kõnekad read:

"Don Carlo" on paradokside ooper. Halastamatu võimu ja inimlikkuse, kohuse ja teadmise, tõe ja igavikulise, julmuse ja kahtluse, truuduse ja reetmise takkamat, päärmuslik ja kirglik vastuolu. "Don Carlo" on ooper valitseja vastutuse suurusest ja selle talumise inimesest piiridest. Seega puudub peatuma, on vaid paljude tõnade ja alne põimumine. See ooper on egi lugu,

rahvale vajalikul hetkel, neis on ajastu vaimu ning võimukoridoride mõrkjat hõngu ja purpurset värvi. Vastupidiselt meie võimulepürgijatele, kel tuleb jutuga sillutada oma troonitee, seal olles kiiresti korraldada oma eluolu ja rahakoti suurst ning seejärel värisedes mõelda, mis küll hiljem saab, – on kuningate tee teine. Nad on kuningad juba sündides. Võim tähendab neile midagi loomulikku, elu juurde kuuluvat. Kuid maid ja rahvaid valitsetes võivad nad hingeliselt siiski üksinduses olla, sest ka seadusjärgsel troonil on omad reeglid.

Hispaania impeeriumi kujunemine, mis algas Kastilia ja Aragoni kuningriigi ühinemisest Isabel I ja Fernando II abielu kaudu ja jätkus Habsburgide dünastiast põlvneva Karl V (Carlos I) Püha Rooma Riigi

“Don Carlo” tegijad täiskasumiseni sügisel.

keisriks valimisega (mis lubas kontrollida Saksamaad, Hispaaniat, Madalmaid ja osaliselt Itaaliat – nii et kui riigi ühes otsas päike loojus, siis teises tõusis) laseb eeldada, et kui küsimus on võimusest ning dünastias, ei saa hingesugulusest või armastusest eriti juttu olla. Keisrilossis võisidki koos elada ja järglasi sünnitada hingeliselt võõrad inimesed, kes oma maist missiooni täites ehk vaid vaimusilmas tunnetasid kord igaviku kaudu avanevat pääseteed armastatu juurde. Läbi võimu ja üksinduselabürindi tehti valikuid kaduvate ja kadumatute aarete laekas. Üks selliseid on ka Don Carlose lugu Friedrich Schilleri draamas. Inimesed, kes valivad **VÕIMU** või kes selle päriavad oma sünniga, peavad arvestama,

et nende kaaslasteks on tõenäoliselt **ÜKSINDUS**. Selles partnerluses tuleb teha olulisi isiklikke ning üliolulisi riiklikke, maid ja rahvaid puudutavaid otsuseid. Üksinduseotustest on sündinud maailma rahvaste ajalugu. Ajalugu jätab julmtõeselt alles otsustajate oskuse elada. Kõik põimub, kõik on seoses – tulenev, järelduv. Selles ahelas justkui polegi peateemat; on palju olulisi täiendteid – Don Carlo, Elisabetta di Valois, printsess Eboli, Hispaania kuningas Filippo II, Rodrigo, pime rauk – suurinkvisiitor... ja neil täiendteedel elab igatüki oma kordumatut elu.

Niisiis olgem tänulikud, et Estonia Teater tõi välja selle suurooperi, mille sõnumi jaoks meie ühiskonnas

praegusel hetkel on väga palju ruumi.

DON CARLO

idee pärineb dirigent **Arvo Volmerilt**, kes selle valikuga oskas väga hästi ära kasutada teatri võimalusi. Kaasa teevad parimad: **Mare Jõgeva, Leeli Tammel, Teo Maiste, Mati Palm, Tarmo Sild, Vello Jürna, Väino Puura, Uno Kreen** jpt. Külalissolistide on olnud Itaaliast, Leedust ja Lätist. Kõik nad on kaasa toonud uusi nüansse ja mõjutanud etenduse rütmi. Neljandas pildis, ketserite hukkamisstseenis, on laval (koos orkestriga orkestri *augus*) üle 200 inimese. See näitab lavaprotsessi keerukust, millesse on tarvis sisse elada. Kui etenduse sünniajal *dirigeeris* lavastaja, siis pärast esietendust sai *lavastajaks* dirigent. “Don Carlo” lavaletoomise meeskonnatöö raskust kandsid muusikaliine juht ja dirigent Carlo Felice Cillario Itaaliast, dirigent Arvo Volmer, lavastaja Neeme Kuningas, dekoratsioonikunstnik **Hardi Volmer**, kostüümikunstnik **Kustav-Agu Püüman**, valguskunstnik **Gerard Wiersum** Hollandist (kelle näpunäited meie valguskunstnikke palju aitasid), koormeisterid, kontsertmeisterid ja veel väga paljud head oma ala meistrid.

Kõrvaltvaatajale tundub, et kõige suurem valikuvabadus on uue ooperi puhul lavastajal. Neeme Kuningas selgitas, et asjad pole aga sugugi nii.

Lavastaja vabadus on vaid näiline. On tarvis tunda teatri hetkeseisu, võimalusi, tabada vaatajate ootusi. See kõik teatud mõttes seob: unistustelavastusi võib soovi korral teha vaid kodus lauasahtlisse... Ajaloost on teada, et nii mõnigi lavastaja on lisaks teatritööle nii ka teinud. Näiteks või Estonia Teatri kunagine lavastaja **Paul Mägi**: tema kodus olevat palju lavasta-

jamõtte läbinud oopereid, mis lavale iial ei jõudnudki. Aga “Don Carlo” puhul paelus mind erilise Verdi **AUS MUUSIKA!**

Ooperi kavalehele ongi lavastaja Neeme Kuningas kirjutanud kõnekad read:

“Don Carlo” on paradokside ooper. Halastamatu võimu ja inimlikkuse, kohuse ja teadmise, hea ja igavikulise, julmuse ja kaastunde, truuduse ja reetmise takkamat määruslik ja kirglik vastuolu. “Don Carlo” on ooper valitseja võimuse suurusest ja selle talumise inimlikest piiridest: Seega puudub peamõtte, on vaid paljude teemade juhtalne põimumine. See ooper on aga lugu, kus ajalugu teevad inimesed, kes on sündinud valitsejateks Jumala armust. Selle ooperi värvid on nende üksinduse ja hingelise värvi. Verdi partituuris pole teadmiste positsioone. Kui hea muusika ainsaks võimalikuks kriteeriumiks on ausus, siis Verdi “Don Carlo” partituuris on ainult **AUS MUUSIKA!**

Giuseppe Verdi ooper “Don Carlo” andis Estonia Teatri laval ruumi uutele teostele, mis raambivalgust nägemas. Selleks, et sügisel tulla taas lavale. Põnev, mis meis ja meie ümber selleks ajaks muutunud on? Kuhu võiks siis lennata Schilleri draama ideenooled? Ma pean oma kohuseks kujutada selles näidendis inkviitsiooni nii, et ma talle ühtlasi prostitueerunud inimkonna eest kätte maksan... Ma tahan – ja mängu mu “Carlos” seepärast teatrile kas või kaduma –, et tragöödia pistoda tungiks otse hinge sellele inimsügile, keda ta seni on ainult riivanud.

Schilleri nooled lendasid kaks ja pool sajandit tagasi... Kohtumiseni sügisel Madalmaade üralangemise ajaloo lehekülgedel!

Carlo Felice Cillario ja Neeme Kuningas.